

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 2, p. 149-164, February 2013

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI KURULAN DÜNYA DÜZENİ VE TÜRKİYE

NEW WORLD ORDER AFTER WORLD WAR II AND TURKEY

Doç. Dr. İ. Sabri BALKAYA

Atatürk Üniversitesi, K.K.E.F, İlköğretim Blm. Sosyal Bilgiler ABD, Erzurum

Abstract

After World War II, a new world order was founded. The actors in this foundation were The United States of America and the Soviet Union. Both countries made efforts to dictate their political, economic and military order around the World. Turkey tried to determine its status in this new world order. Besides the USA and Western Europe, Turkey's political and legal structure he preferred had a significant influence on its foundation. Turkey decided to follow democratic, liberal and secular order the USA founded in the two-polar world order founded after World War II. In this study, how the World order was founded after World War II and the status of Turkey in this order were studied. In this way, the major conjuncture in today's world was tried to evaluate.

Key Words: New world order, Communism, Capitalism, USA, the Soviet Union, Turkey, Democracy, Secularism.

Öz

İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni bir dünya düzeni kurulmuştur. Bu düzenin kurucu aktörleri ABD ve SSCB olmuştur. Her iki devlette kendi siyasi, ekonomik ve askeri düzenlerini dünyaya hakim kılmak için kıyasıya mücadeleye girmiştir. Türkiye’de bu yeni dünya düzeni içerisinde kendi konumunu belirlemeye çalışmıştır. Bu konumun belirlenmesinde SSCB’nin yaklaşımları, ABD ve Batı Avrupa’nın tutumu etkili olduğu gibi Türkiye’nin kuruluşunda tercih ettiği siyasi ve hukuki yapıda etkili olmuştur.

Türkiye İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki kurulan iki kutuplu dünya düzeni içerisinde tercihini, ABD’nin kurduğu demokratik, laik ve liberal düzenden yana yapmıştır.

Bu çalışmada İkinci Büyük Savaş sonrası dünyanın nasıl bir düzene sokulduğu ve Türkiye’nin bu yapı içerisinde nasıl yer aldığı ele alınmıştır. Böylece içinde bulunduğumuz dünya konjoktürü ile yeniden bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Dünya Düzeni, Komünizm, Kapitalizm, ABD, SSCB, Türkiye, Demokrasi, Laiklik.

GİRİŞ

Birinci Büyük Savaşın sonunda emperyal çağın yeniden şekillendiği bilinmektedir. 18 Ocak 1919’da Paris Barış konferansında bir araya gelen 32 devletin temsilcisi bu yeni emperyal çağın nasıl şekillendiğine şahit olmuşlardır. Katılan devletlerin dördü hariç diğerleri sadece yeni dünya düzeninin oluşumunu seyretmişlerdir. Aslında dörtler konferansı olarak ta adlandırılan bu konferansın etkin dört devleti İngiltere, Fransa, İtalya ve ABD’dir.

İngiltere, Fransa, İtalya ve ABD’nin kontrolündeki konferansta savaşı kaybeden devletlere oldukça ağır şartlarda antlaşmalar hazırlanmıştır. Aslında birinci yeni dünya düzenini oluşturan bu antlaşmalar İngiltere ve Fransa’nın elinde hazırlanıyordu. Hatta Fransa’dan ziyade belirleyici devlet İngiltere idi. İtalya İngiltere vasıtasıyla saf dışı bırakılmış, ABD temsilcisi başta İngiltere olmak üzere diğer devletlerin tutumu dolayısıyla toplantıyı terk etmek durumunda bırakılmıştır. Böylece birinci yeni dünya düzenini kurmak, İngiltere Başbakanı Lloyd George ile Fransa Başbakanı Clemenceau’ya kalmıştır.

İkinci Büyük Savaşın sebeplerini de mevcut kurulan birinci yeni dünya düzenine karşı koyulan tepkiler oluşturmuştu. İngiltere’nin büyük emperyal devlet olarak kurduğu birinci yeni dünya düzenini kabul etmeyen devletlerin başını Almanya ve İtalya çekiyordu.

Almanya ve İtalya'nın revizyonist politikaları karşısında İngiltere ve Fransa'nın anti revizyonist politikalar geliştirmeleri ikinci büyük savaşın başlamasına sebep olmuştur. Eylül 1939'da başlayıp Eylül 1945'te biten bu savaşta her iki tarafta hedeflerini gerçekleştirme adına başarılı olamamışlardır. Her ne kadar savaşın galibi ABD'nin ikinci defa yanlarında savaşa katıldığı anti revizyonistler olmuşsa da, bu savaşın sonunda Avrupa merkezli iki tarafta güç merkezi olma özelliklerini kaybetmişlerdir. Birinci dünya düzenini korumak isteyenlerle onu yıkmak isteyenlerin etkisiz olacakları yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde dünyada iki güç merkezi ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi ABD diğeri ise SSCB'dir.

ABD ve Sovyetlerin kuracağı ikinci yeni dünya düzeni artık yavaş yavaş inşa edilmeye başlamıştır. İki yeni süper gücün kuracağı düzende, dünya yeni bir güç ve nüfus alanları savaşına sahne olmuştur. Birincisinde olduğu gibi savaşı Avrupa'ya kazandıran ABD, kıtasına çekilip İngiltere ve Fransa'ya teslim ettiği dünyanın rotasını bizzat eline alacaktır. Birincisinde Bolşevik Devrimi nedeniyle savaşın ortasında çekilip dost ve müttefikleri ile düşman konumuna geçen Sovyetler ise ideolojik olarak karşıt olduğu devletlerle ikinci büyük savaşta tekrar müttefik olmuş ve savaşı Almanlar karşısında kazandığı zaferle, Dünyanın rotasını ABD ile birlikte ele almaya çalışmıştır.

Avrupa'nın kaybettiği, Amerika ve Asya'nın kazandığı savaşta Türkiye'de önemli bir yer işgal etmiştir. Birinci savaşta toprakları param parça edilen, devleti yıkılan Türkiye, ikinci savaşta bağımsız Türk devletinin varlığını ve toprak bütünlüğünü savaşa katılmadan korumanın amansız mücadelesini vermiştir. Bu da oldukça zor olmuştur. En sonunda Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek tarafını belirlemek zorunda kalmıştır. Kazanan tarafta yer almış olmak güzeldi ama kazananlar arasında da keskin bir siyasî, kültürel, sosyal, ekonomik ve ideolojik bakımından çok büyük ayrılıklar vardı. Hemen yanı başındaki kapı komşusu Sovyetler mi? Yoksa kıta ve Okyanus ötesi ABD mi? Hangisinin yanında, olmalı, hangisinin dünyasını tercih etmelidir?

Aslında Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluşunda tercihini çağdaş, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olmak amacıyla batıdan yana koymuştur. Türkiye 1945 sonrası, bu yapısını okyanus ötesinin yeni dünya düzeni içerisinde mi devam ettirip tamamlayacaktır yoksa Sovyetlerin kuracağı düzen içerisinde mi olacaktır? En önemli sorun bu olmuştur. Bu iki devlet nasıl bir dünya düzeni önermişlerdir? Türkiye tercihini nasıl ve nereden yapmıştır? Yapılan tercih Türkiye'yi nereye taşımıştır? Bu sorular ve cevapları yeniden gözden geçirmek, içinde bulunulan üçüncü bin yıl için oldukça önem arz etmektedir.

I. 1945 Sonrası ABD'nin ve Sovyetlerin Kurduğu Yeni Dünya Düzeni

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya çok önemli değişikliklere sahne oldu. Hem Avrupa hem de uluslararası sistem bakımından gerçekleşen bu değişikliklerin ilkinin, Avrupa'nın liderliğini kaybedip "dünya sistemi olmaktan çıkıp dünya alt sistemi"¹ olması oluşturmaktadır. Avrupa artık belirleyiciliğini kaybetmiştir. Bu güç ABD ve Sovyetlere geçmiştir. Böylece iki kutuplu bir dünya ortaya çıkmıştır. Uluslararası sistem bakımından oldukça önemli ikinci değişiklikte, bu iki kutupluluk olmuştur. Çünkü savaşta ordularıyla zafer kazanan ve ayakta kalan ABD ve SSCB olmuştur. Bundan dolayı savaşın sona dünya devletleri bu iki ülke etrafında kümelenmiştir.

Bu kümelenme her iki devletin kendi dünya görüşü çerçevesinde yapılandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu durum beraberinde iki ülke arasında kıyasıya bir mücadelenin de başlangıcını oluşturmuştur. ABD ve SSCB arasında başlayan bu mücadele "Soğuk Savaş"* dönemi olarak tarihteki yerini almıştır. Yeni dünya düzeni 1945'ten sonra başlayan soğuk savaş ile inşa edilmeye başlanmıştır. İnşa edilen yeni dünya düzeninin sacayaklarından birini ekonomi, ikincisini askerî, üçüncüsünü siyasî yapılanma ve propaganda oluşturmuştur.

A- Ekonomik yapılanma

ABD kapitalist ekonomik sistemin SSCB'de komünist ekonomik sistemin savunucusu idi. Bir taraf dünya çapında ticaretin ilkelerini koyarak liberal ekonomik sistemin kuruculuğunu ve koruyuculuğunu diğer tarafta her şeyi devletin kontrolünde ve emrinde düzenlenmesi ile dikkatleri üzerine çekiyordu.

1946 yılında ABD tarafından kurulan IMF ve Dünya Bankası uluslararası ticareti büyük kapitalist devletlerin adına yönetme ve kontrol etme görevini üstlenmiştir. ABD kurucu devlet olarak ve her iki kurumdaki katkıları ile karar direksiyonun başına geçmiştir. IMF'nin vazifesi ülkelerin dış borçlarını ödemelerinde karşılaştıkları sıkıntıları çözerek dünya ticaretinin akışını sağlamak ve dünyada enflasyonu kontrol etmektir. Dünya Bankasının görevi ise ülkelere ve onların güvencesindeki özel kuruluşlara uzun vadeli yatırım amaçlı borçlar vererek kapitalist sisteme uyumlarını sağlamaktır. 1945'de kurulan Birleşmiş Milletlere üye olmayan ülke IMF'ye ve IMF'ye üye olmayan ülke'de Dünya bankasına üye olamaz şartları konularak, ABD kuracağı sistemde dünya devletlerini kendi kontrolüne almayı böylece kolaylaştırmıştır.

Bu kurumsallaşmanın dışında ABD, Sovyet yayılmacılığına karşı birde ekonomik doktrin geliştirdi. ABD Dışişleri Bakanı George Marshal tarafından 5

¹ Baskın Oran, "Batı Bloku Ekseninde Türkiye 1-1945-960", Türk Dış Politikası, C.1 1919-1980, (Editör: Baskın Oran), İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2002. s. 480.

* Soğuk Savaş: İkinci Dünya Savaşından sonra ABD ile SSCB arasındaki sıcak askeri eylemler olarak değil de, ideolojik, ekonomik, siyasî, kültürel ve silahlanma yarışı şeklinde gerçekleşen mücadeleleri ve çatışmaları ifade eder.

Haziran 1947'de öne sürülen ve Nisan 1948'de yürürlüğe giren bu doktrin, öneri sahibinin adıyla anılan ünlü Marshal Planıdır.² Bu planla ABD, Batı Avrupa devletleri başta olmak üzere her ülkeye uzun vadeli düşük faizli kredi vererek kalkındırmayı amaçlamıştır. Ancak yardım alacak ülke krediyi istediği gibi harcama lüksüne sahip değildi, a dan z ye her şeye ABD'nin yetkili ekonomik işbirliği idaresi karar veriyordu. Bu durum da ABD'ye ülkelerin ekonomi politikalarını etkileme hatta kontrol ve planlama imkanı tanıyordu.

Sovyet Rusya'da bu ekonomik ablukaya karşı kendi ekonomik kalkanını oluşturmuştur. 5-8 Ocak 1949'da Moskova'da, Sovyetler Birliği, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya ve Romanya temsilcileri arasında yapılan toplantının neticesinde Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (COMECON) kurulmuştur. Bu konseyin amacı üye ülkeler arasında "ekonomik tecrübe, ilkel madde, besin, makine ve donatım yardımlaşması" sağlamaktır.³ Kısaca Sovyetler üye ülkeler arasında işbirliği ve eşgüdüm sağlayarak, ABD karşısında Doğu Avrupa'da kendi nüfus alanını korumaya çalışmıştır.

Her iki ülkede gerçekleştirmiş oldukları iki farklı dünya görüşüne dayalı bu ekonomik sistemle dünyaya yeni bir düzen hakim kılmaya çalışmışlardır. Her iki devlette ekonomik güçleriyle etraflarında ihtiyaçlı devletleri toplamaya çalışmış hatta birbirlerinin ekonomik gücünü kırmak için acımasız tedbirler (Ambargo) almaktan geri durmamışlardır. Kısaca ABD ve Sovyetler birbirlerine karşı ekonomik kalkanlarını oluşturmuşlardır.

B- Askeri yapılanma

İkinci Büyük Savaşın sonra ABD, Sovyet tehdidine karşı güçlü bir savunma gücü oluşturmanın planlarını hazırlamaya koyulmuştur. Bu amaçla ilkin kendi sahip olduğu askeri teknik araç ve gereçlerle tehdit altında olan devletlere yardım elini uzatmış, ikinci aşamada ülkelerle ortak bir askeri teşkilat kurmuştur.

ABD Başkanı Truman tarafından 12 Mart 1947'de Kongreye sunulan, Sovyet tehdidi altında olan özgürlüklerini korumaya çalışan ülkelere askeri ve ekonomik yardım yapmayı amaçlayan teklif, ilk adımın atılmasına önyak olmuştur. Bu teklif kabul edilmiş hatta Truman, Türkiye ve Yunanistan'a yardım yapması için kendisine yetki verilmesini istemiştir. Truman Doktrini ile ABD dış politikasında meydana gelen bu köklü değişiklikle yeni bir blokun kurulması döneminin başlamasında rol oynamıştır.⁴ ABD böylece iki bloklu bir dünyanın oluştuğunu ve ABD-Sovyet soğuk savaş mücadelesinin başladığını açıkca ortaya koymuş oluyordu. Bu askeri yardım

² Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1985, s. 505. Oran, age, s. 485.

³ Uçarol, age, s. 502. COMECON'a Arnavutluk kurulduğu yıl üye olmuş 1961'de çekilmiştir. 1950'de Demokratik Alman Cumhuriyeti, 1962'de Moğolistan, 1972'de Küba, 1978'd Vietnam üye olmuştur.

⁴ Uçarol, a.g.e., s. 504.

girişimiyle ABD, bir taraftan askeri yardım yapacağı ülkeleri Sovyetlere karşı güçlendirirken aynı zamanda kendine bağımlılığında oluşmasının ilk ve önemli adımını atmış oluyordu. Bir diğer taraftan savaş dolayısıyla yığılmış olduğu askeri malzemenin taşınması yükünden de kurtuluyordu.

Batı Avrupa devletleri bu gelişmeleri çok yakından takip ediyorlardı. Özellikle de İkinci Büyük Savaş'ta Fransa, Belçika ve Polonya'nın işgalinde uygulanan "Yıldırım Savaşı" batılıların savaş sonrası askeri düşüncesini temelden değiştirmiştir. Hitlerin yerini alan Stalin'in Batı Avrupa'yı birkaç hafta içinde işgal edeceği kanaati güçlü bir yer edinmiştir.⁵ Bir taraftan bu değişen askeri strateji diğer taraftan ABD ve Sovyetler arasında başlayan üstünlük yarışı dolayısıyla İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksembourg 17 Mart 1948'de Bruxelles Anlaşmasını imzaladıktan sonra Eylül 1948'de Sovyetlere karşı Batı Birliği Savunma Örgütü adında askeri bir örgüt kurdular. Ancak bu askeri örgütün ABD desteği olmadan caydırıcılığının pek olmayacağı ortada idi. Bu süreçte ABD'nin dış politika geleneğinde önemli değişiklikler yaşanmaya devam ediyordu. Monroe Doktrini gereği Avrupa işlerinden uzak duran ABD, soğuk savaş gereği bu anlayıştan çıkması zorunluluğunu duymaya başladı. ABD kongresinden senatör Vanderberg Dış İşler Bakanlığına danışarak hazırladığı yasa teklifinde ABD'nin, ulusal güvenliğini tehlikeye düşürecek bir silahlı saldırı durumunda BM antlaşmasının 52. maddesinde yer alan bireysel veya toplu meşru savunma hakkını kullanması ve barışa katkıda bulunması önerilmiştir. Bu yasa teklifi ABD Senatosu tarafından 11 Haziran 1948'de kabul edildi. Bu yasanın kabul edilmesi ile 1823'tenberi ABD'nin devam eden dış politika anlayışı değişiyor ve Avrupa'yı da içine alacak bir savunma paktnın önündeki engelde kalkmış oluyordu. Bu yaşanan gelişmeler üzerine Bruxelles anlaşmasının tarafları ile ABD, Kanada, İtalya, Danimarka, Norveç, Portekiz ve İzlanda Washington'da bir araya gelerek Kuzey Atlantik Antlaşmasını 4 Nisan 1949'da imzaladılar. Kısa adıyla NATO askeri teşkilatı böylece kurulmuş oldu.⁶

Böylece ABD bir taraftan kendi yapacağı askeri yardımlarla Sovyetlerin Batı Avrupa, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'yu tehdidine karşı ülkeleri güçlendirirken diğer taraftan NATO'nun kurulması ile ortak bir askeri güç oluşturarak tam bir Komünizm yayılmacığına set çekmiş oluyordu.

Bütün bu olup bitenleri Sovyetler de dikkatli bir şekilde izliyor ve kendisine düşeni yapıyordu. Komünizm politikasını temel dış politika eksenine oturtturarak, kapitalist batının karşısında kendi dünya düzenini askeri gücüyle kurmaya çalışıyordu.

Zaten savaş sırasında Orta ve Doğu Avrupa'ya girmiş olan kızıl ordu buradaki ülkelerin asayiş ve güvenliğini de kontrol etmeye başlamıştır. Kızıl Ordu ülkelerin kendi silahlı kuvvetlerinin yapılanmasını bizzat organize etmiştir. Sovyetler ABD'nin

⁵ Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, İmge Yayınevi, Ankara, 1998, s. 56.

⁶ Uçarol, a.g.e., s. 505. Çağrı Erhan, *Nato'nun Kuruluşu ve Genişlemesi*, Türk Dış Politikası I 1919-1980, s. 543.

NATO'yu kurmasına karşılık olarak birazda geç olan VARŞOVA paktını kurmuştur. Varşova'nın geç kurulmasında soğuk savaş dönemine ara verdiren Kore Savaşı olmuştur. 1950 Haziranında Sovyetlerin Güney Kore'nin 38. enlemini aşarak bütün bir sınır boyu başlatmış olduğu taarruzla Kore Savaşı başlamış ve 1953'te sona ermiştir. Böylece ara verilen soğuk savaş dönemi yeniden başlamıştır. Hatta bazı siyasi tarihçiler aslında soğuk savaşın Kore Savaşından sonra başladığını kabul etmektedirler.

Sovyetler, ABD ve Batı Avrupa karşısında kontrolü altındaki bölge üzerinde hakimiyetini daha sağlama almak ve NATO'ya karşı caydırıcı bir güç olması amacıyla 14 Mayıs 1955'de VARŞOVA paktını kurmuştur. Bu paktı Sovyetler Birliği, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, Demokratik Almanya, Arnavutluk ve Romanya imzalamıştır. Soğuk Savaşın temellerini attığına inanılan bu pakt uzun bir süre devam edecek olan batı ve doğu arasında silahlanma yarışının da başlamasına sebep olmuştur. Üye ülkelerden her hangi birine yapılacak saldırıda yardım ve savunma kararı alınmış olan paktın sayesinde binlerce Sovyet ordusu üye ülkelerde konuşlanma imkanı yakalamıştır.⁷

Yeni dünya düzeninin askeri yapılanması da NATO ve VARŞOVA Paktının kurulmaları ile gerçekleştirilmiş oluyordu. Artık bundan sonra ülkeler iki bloğa ayrılmış dünyada kendi özgür iradeleri ile bazen de bunun dışında ortak askeri gücü topraklarında görme dönemini yaşamaya başlayacaklardır.

C- Siyasî Yapılanma

Avrupa da dahil olmak üzere artık dünyanın siyasî yapısı Asya'dan ve Pasifik ötesinden inşa edilmeye başlanmıştır. Ülkelerin yönetim şekilleri, hukuk anlayışları, bireysel hak ve özgürlükleri, inanç ve değerleri, kültürel dokuları, ya kapitalist ideolojinin temsilcisi ABD ya da komünist ideolojinin temsilcisi SSCB tarafından belirlenmiştir.

ABD özgürlüğün temsilcisi olarak özellikle demokrasi ve hukukun üstünlüğünü hep savunmuş ve Batı Avrupa da dahil şemsiyesi altına almak istediği devletlerde kişi hak ve özgürlüklerinin korunmasını birinci derecede ön plana çıkarmıştır. Bunun içinde kendisiyle ilişki kuran askeri ve ekonomik yardım alan ülkelerde demokrasiyi yerleştirmeyi birinci vazife olarak görmüştür. ABD dünyada demokrasinin hakim olmasını sağlamayı yeni kurduğu dünya düzenin en vazgeçilmezi olarak görmüştür.

İkinci Büyük Savaş öncesi Avrupa'daki Hitler, Mussoloni, Franko isimleriyle özdeşleşmiş olan tek adam diktatörlüklerine son verilmiş ve onun yerine çok partili demokratik düzenler oluşması şiddetle desteklenmiştir. Basın yayın özgürlüğü bu

⁷ www.dw.world.de, DW-WORLD.DE, DEOUTCHE WELLE.

yapının kurulmasında en temel harcı oluşturmuştur. Çok farklı fikirlerin yazılıp çizilmesi, eleştirinin yapılması ve bütün bunların hukuk güvencesine alınması toplumsal değişimin önemli projeleri arasında yer almıştır.

Sovyet Rusya'da dünyanın siyasî yapısına kendi ideolojik sistemi olan Komünizmi hakim kılmayı kendi dış politikasının temel hedefi haline getirmiştir. İkinci Büyük Savaş sonrası bunun ilk uygulamasını Doğu Avrupa ülkelerinde gerçekleştirmiştir. Sonrada bütün bir dünyada bunun gerçekleştirmenin yollarını aramaya koyulmuştur. Sovyet Rusya ABD'nin kurmak istediği liberal, demokratik düzene karşı totaliter komünist düzenin hakim kılınması için varını yoğunu harcamıştır. Sovyet Rusya bu yoğun mesaisini harcamak için kendine üç bölgeyi hedef seçmiştir. Bunlar; Avrupa, Ortadoğu, Uzakdoğu ve Asya coğrafyası olmuştur.⁸

ABD'nin geliştirmiş olduğu doktrinler ve bunlara bağlı politikalar karşısında endişeye kapılan Sovyet Rusya yukarıda sözü elden temel hedeflerini gerçekleştirmek için kendine bağlı ülkelerdeki bağlarını daha kuvvetli hale getirmek ve uluslararası komünist faaliyetleri daha iyi yapmak ve tek bir merkezden yönetmek için kendine göre tedbirler almıştır. Bu amaçla 5 Ekim 1947'de Fransa, İtalya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya komünist parti liderlerinin katıldığı toplantıda Cominform'un kurulduğu ilan edilmiştir. Yayınlanan belgelerde, yapılan konuşma ve verilen demeçlerde ABD'ye, Truman Doktrinine, Marshall Planına çatılması, niyetlerini açıkça ortaya koymuştur. Kurulan milletlerarası komünizm teşkilatının amaçları arasında;

"1.İşçilerin tek vatanı olarak Sovyet Rusya'nın savunulması

2.ABD tarafından temsil edilen emperyalizme karşı mücadele

3.Bütün dünyayı kapsayacak olan bir Sovyetler Cumhuriyeti'nin kurulması"⁹temel amaç olarak yer almıştır.

Bu siyasî amaçları gerçekleştirmek için Sovyet Rusya hedeflediği Avrupa, Ortadoğu, Uzakdoğu ve Asya'daki ülkelerde çalışan işçi nüfusunun haklarını savunmak adına işçi hareketlerini desteklemiş, mevcut devlet yönetimlerine karşı kışkırtıcı rolünü oynamaktan geri kalmamıştır. Komünizmi ihraç etmek için özellikle fakirliği ve geri kalmışlığı politik malzeme olarak kullanmıştır. ABD ve diğer Batı Avrupa ülkelerinin hakimiyetleri altındaki sömürgelerin bağımsızlık hareketleri desteklenmiştir. Ciddi bir kapitalizm, emperyalizm ve din düşmanlığı yapılarak dünyada komünist ideolojinin hakim olduğu büyük bir Sovyet Cumhuriyeti şemsiyesi oluşturmanın mücadelesini vermiştir.

ABD ve Sovyet Rusya arasında başlayan yeni dünya düzenini kurma yada kendi dünya düzenlerini inşa etme mücadelesinin siyasî boyutunu yukarıda kısa

⁸ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1987, s.420,423.

⁹ Armaoğlu,a.g.e., s. 437.

olarak açıklanan fikir ve düşünceler oluşturmaktaydı. Her iki devlette ülkelere ve milletlere siyasî rejimlerinin ihracını kolaylaştırmak için ekonomik ve askerî güçlerini bunlara bağlı imkanlarını kullanmışlardır. Biri diğerini öcü olarak göstererek kendini kurtarıcı melek olarak sunmuştur. Biri demokrasi, özgürlük, zenginlik vaat ederken diğeri eşitlik, ezilmişlerin sesi olma, hakça paylaşım, sermaye sınıfına son vermeyi ve devletin haricinde hiçbir şeyin güç olmayacağı bir düzeni vaat etmiştir.

Böylece dünya devletleri ABD ve Sovyet Rusya'nın siyasî rejimlerinin, ekonomik düzenlerinin, askeri güçlerinin yerleştirilmeye çalışıldığı bir arenaya dönmüştür. Her bir ülke ve onun vatandaşları, uzun yıllar sonra ancak nasıl ve neden kimi tercih ettiğini anlayabilmiştir. Büyük savaş sonrası ülkelerin içinde buldukları kötü durum ve kaçınılmaz olan ABD ve Sovyet baskıları, kendilerinin onlarca yıl sürecek siyasî rejimlerinin tercihlerindeki en büyük sebep olarak geçmişteki yerini almıştır.

Dünyada komünizm ve kapitalizmin siyasî hakimiyet mücadelesi soğuk savaşın en acımasız yüzünü oluşturmaktadır. ABD ve Sovyetler tarafında fikir ve ideolojik kamplaşmalar çok bilimsel ve ciddi planlamalarla ülkelerde inşa edilmiş ve devreye sokulmuştur. Her bir ülke kendi siyasî rejimini bu şartlar içerisinde oluşturmaya çalışmıştır.

II. Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye

A- Savaş Süresince Türkiye'nin Durumu

İkinci Büyük Savaş başladığında Türkiye daha birincisinin yaralarını sarmayı tamamlamamıştı. Onun için Türkiye, önündeki üç seçenektен biri olan mihver ve müttefik devletler grubunun her ikisi ile de iyi ilişkileri devam ettirip tarafsız kalmayı tercih etmişti. Bu tercih en akıllıca bir tercih olduğu kadar aynı zamanda en zor tercihti. Çünkü her iki grupta Türkiye'yi yanına almayı istiyordu. Her iki grubun bu isteği, Türkiye'yi çok ama çok güçlü gördükleri için değildi. Kendileri için savaşta kullanılacak bir ordu ve aynı zamanda bir de coğrafya lazımdı. Bütün dert ve dava buydu.

Türk devlet adamları da her iki grubun niyetlerini okumakta çok fazla zorlanmadılar. Özellikle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün liderliğinde Türk hükümeti savaştan uzak durmak için elinden gelen gayreti ortaya koydu. Ama savaş devam ettiği yıllar içerisinde her iki taraftan gelen baskılar oldukça bunaltıcıydı. Özellikle Alman üstünlüğü devam ettiği süre içerisinde Rusya müttefikleriyle birlikte, Türkiye'nin biran önce savaşa girmesi yönünde baskılar yapılmasını temel politikası haline getirmişti. Yapılan bütün toplantıların temel konularından belki de birincisini Türkiye'nin savaşa katılmasının sağlanması oluştuyordu. Zaten Sovyet ordularının Alman orduları karşısında başarılı olmaya ve 1943 baharında Alman ordularının Sovyet topraklarından geriye çekilmeye başlamasıyla, Sovyet'lerin Türkiye'ye karşı

tutum ve davranışlarında daha hırçın, istek ve baskılarında ise önlenemez bir hal almıştır. Artan Sovyet düşmanlığının ve gerginleşen ilişkilerin öncesini ise 24 Şubat 1942'de Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Von Papen'in Sovyet ajanları tarafından yapıldığı tespit edilen bir suikast sonucu öldürülmesi oluşturmuştur.¹⁰

Savaşın başından beri, özellikle İngiltere'nin çok arzulu olması ile birlikte Türkiye'nin savaşa girmesi baskıları artarak devam etmiştir. Ocak 1943'te yapılan Casablanca Konferansında, 17 Ağustos 1943 tarihli Quebec Konferansında, 28 Kasım – 1 Aralık 1943 tarihleri arasında yapılan, ABD devlet başkanı Roosevelt, İngiltere devlet başkanı Churchill ve Sovyet devlet başkanı Stalin'in katıldığı Tahran Konferansında alınan kararlarla Türkiye'nin savaşa sokulması isteği oldukça yoğunlaşmıştır.¹¹ Bu ağır baskılar karşısında Türkiye'nin savaş dışı kalma çabaları İngiltere ve ABD'yi öfkelenmiştir ve Churchill savaş sonu yapılacak barış konferansında Türkiye'nin sağlam bir duruma sahip olamayacağı tehdidinde bulunmuştur. 4-11 Şubat 1945'te yapılan Yalta Konferansında yine gündemi Türkiye ve Boğazlar oluşturmuş, Stalin Montreux'nün eskimiş olduğunu değişmesi gerektiğini söylemiştir. ABD ve İngiltere Sovyet liderinin bu tavrını onaylamamışlar ancak gelişmeler Türkiye'yi oldukça tedirgin etmiştir. Türkiye'de gelişmeler üzerine 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilân etmiş ve 27 Şubat 1945'te Birleşmiş Milletler Bildirisini imzalamıştır.¹²

Türkiye'nin Mihver devletlere savaş ilan etmesi sadece formaliteyi tamamlamak olmuştur. Savaşa katılmadan kazanan taraf arasında yer almayı başarmıştır. Ancak bir şey oldukça dikkat çekicidir. Türkiye'nin bu savaştan sonra nasıl bir yol takip edeceğini, hangi askerî ve siyasî yapılanmanın, ekonomik örgütlenmenin içerisinde yer alacağını Sovyetler Birliğinin takip ettiği politika belirlemiştir. Sovyetlerin Özellikle savaşın sonlarına doğru, Türkiye toprakları üzerinde sınırları değiştirmeyi amaçlayan istek ve arzulara bulunması, emperyal hedefleri olduğunu açıkça ortaya koyması, Türkiye'nin İkinci Büyük Savaş sonrası yeni dünya düzeninde safının nerde olacağını titiz bir şekilde belirlemede başat etkenlerden biri olmuştur denilebilir.

B- Savaş Sonrası Kurulan Ekonomik Düzen ve Türkiye

Yukarıda açıklandığı gibi ikinci büyük savaş sonrası ortaya çıkan iki kutuplu yeni yapının baş aktörleri ABD ve Sovyetler, ekonomik alanda dünya hâkimiyeti oluşturma mücadelesine girmişlerdir. Sovyetlerin savaş sırasında ve sonrasında Türkiye'ye karşı göstermiş olduğu yaklaşımlar, Türkiye'nin Batıya yönelik politik tutumuna hız kazandırmış ve Türkiye yöneticilerini ABD ile daha sıkı bir ilişki kurmaya itmiştir.¹³ İki süper gücün başlatmış oldukları ekonomik çıkar oluşturma

¹⁰ Mustafa Balcıoğlu, “*İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Türkiye*”, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 457.

¹¹ Balcıoğlu, a.g.m., s. 457-458.

¹² Balcıoğlu, a.g.m., s. 459.

¹³ Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, İmge Yayınevi, Ankara, 1998, s. 80.

yarışı karşısında özellikle Türkiye ve Yunanistan gibi ekonomik sıkıntılar yaşayan devletler bu koruyucu şemsiyenin altına girmeyi kendileri için bir kurtuluş yolu olarak görmüşlerdir.

Türkiye İkinci Büyük Savaş sonrası dört farklı ekonomik sorunla karşı karşıya kalmıştır:

- 1- "Ekonomiyi ihracat mallarındaki yeni ve düşük fiyatlara göre yeniden ayarlamak,
- 2- Beliren Sovyetler tehdidine karşı silahlı kuvvetlerini savaş düzeyi döneminde tutarken, ekonomisini modernleştirmek ve yeni ekonomik faaliyet alanları açmak.
- 3- Savaş dışı bir devlet olarak savaşın yol açtığı yıkımı ve modern silahların yeteneklerini gördükten sonra, mümkün olabilecek her kaynaktan yararlanılarak modası geçmiş silahlarını modernleştirmek,
- 4- Özellikle çok partili parlamenter demokratik yaşama geçtikten sonra, yeni sistemin tek şansı olarak görülen yeni endüstri projelerinin finansmanını sağlayacak ek ekonomik kaynaklar yaratmak ya da bulmak."¹⁴

Bu şartlar altında Türkiye için dış yardım aramaktan başka çözüm yolu kalmamıştır. Savaş sonrası ABD'den 300 milyon dolarlık yardım istenmiş, ABD bu isteği 1946'da 25 milyon dolarlık kredi ile sağlamıştır.

Yani İkinci Büyük Savaşın getirmiş olduğu ekonomik yükün altından ancak, ABD'den alınacak yardımlarla kalkılacağı gerçeği inkâr edilmezdir. Türkiye kuruluş tarihinden itibaren bütün yapılanmasını batı standartlarında gerçekleştirmeye çalışmış bir devlet olarak, ikinci büyük savaş sonrası da özellikle Sovyetlerin açıkça niyetini ortaya koymasıyla bu tercihi daha da bir anlam kazanmıştır. Artık Türkiye için ekonomik ilişkilerde ve düzende batılı liberal anlayış tamamen tercih edilerek Sovyetlerden ve Sovyet tipi yapılanmadan tamamen uzaklaşılacaktır.

Daha doğrusu Avrupa ülkeleri ve Türkiye ABD'den alacakları yardımlar ve destekle ayakta kalabilecek, Sovyet yayılmacılığına karşı direnebilecek, ABD'nin çıkarlarını koruyabilecekti. Bu durumu gören ABD yöneticileri Marshall planını hemen uygulamaya koydular. Ekonomik kalkınma odaklı olan bu planın daha verimli daha etkili olabilmesi için Avrupa ülkeleri, Türkiye'nin de içinde olduğu Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansı'nı 12 Temmuz 1947'de kurdular. 3 Nisan 1948'de ABD Dış Yardım Kanunu'nu çıkararak Avrupa'ya yardım yapmaya başladı. Türkiye bu gelişmelerden oldukça memnun olmuş ve ekonomik açıdan kendisini geliştirmek için 615 milyon dolar sermayeye ihtiyacı olduğunu gündeme getirmiştir.

¹⁴ Sander, a.g.e., s. 89-90.

Ancak ABD Türkiye savaşa katılmadığı için Marshall planından faydalandırmak istemiyordu.¹⁵ Aslında ABD Türkiye'nin kendisi için önemli olduğunun farkında idi. Ama Türkiye'yi daha da avucunun içine alması gerekiyordu. Bunu da Türkiye'ye kalkınma planlarındaki önceliklerini değiştirmesi şartını koşarak yapmak istiyordu. Bu istekleri de; Türkiye'nin alacağı yardımları sanayi amaçlı kullanmayacak, tarıma yatırım yapacak ve Avrupa'nın gıda ihtiyacını karşılayan deposu olacak şeklindeydi. Türkiye bu şartları kabul ettiği için 4 Temmuz 1948'de yardım kapsamına alınmıştır.¹⁶

Böylece Türkiye 1945 sonrası ABD'nin kurmaya çalıştığı ekonomik güç merkezinin bir parçası olmak için elinden geleni yapacaktır. Bunun için ABD'nin oluşturduğu her kurumda yer alamaya çaba sarf edecektir. Bunlar, BM, IMF, Dünya Bankası gibi örgütler olacaktır. Gerçi ABD kendi düzenin kurarken bu örgütlere üye olmayı zaten zorunlu hale getirmiştir.

Türkiye ABD merkezli batı ile olan ekonomik ilişkileri her geçen gün daha da yoğunlaşarak devam edecektir. Türkiye'nin ekonomik politikaları devletçi ağırlıktan liberal ve serbest piyasa ağırlığına kayacaktır. Bu durum, ülkede ilk dönemler nefes almayı kolaylaştırırken, gözle görülür değişimleri yaşatırken bir taraftan da her geçen gün borç sarmalı büyüyecek ekonomik bağımlılık alıp başını gidecektir. Sanayileşmemizi istemeyen ABD tarım ülkesi olarak kalmamızdan daha fazla memnun olacağını gizlemiyordu. Uzun yıllar Türkiye'de başbakanlık yapmış olan Süleyman Demirel bile Türkiye'nin bu kadar sanayileşmesinin ABD'ye rağmen olduğunu söylemekten kendini alamamıştır.

ABD ve daha sonra kendini toparlayan batı verdikleri her kuruşun nereye harcandığını bizzat belirlemiş, Türkiye'nin sanayisi olmayan, tarımda da belli bir seviyede kalacak bir ülke olması için çaba harcamışlardır. Bu çabaya siyasî iktidarların politik hesapları da eklenince gerçekten yeni ekonomik düzenin çarkları çok daha acımasızca dönmüştür.

C- Savaş Sonrası Kurulan Askerî ve Güvenlik Çemberinde Türkiye

Savaş sırasında ve sonrasında Türkiye'nin ciddi güvenlik tehlikesi içerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu tehdit ve tehlikenin adresi ise açıkça Sovyetler olduğu ortadadır. Sovyet yayılmacılığının geçmişte olduğu gibi hep muhatabı olmaya devam edecek olan Türkiye, kendisi için güvenli askerî bir şemsiyenin altına girme mecburiyetinde hissetmiştir. Türkiye savaş sırasında tedbir olarak artırdığı asker sayısını doğan bu tehlike karşısında artık azaltamazdı. Bu askeri de besleyecek kadar ekonomisi iyi değildi. Bir diğer taraftan İkinci Büyük Savaş sırasında kullanılan yeni gelişmiş silahların varlığına şahit olan Türkiye, ordusunun da modernize olma ihtiyacının ertelenemez olduğunu anlamıştır. Bu durum Türkiye'nin acilen çözmesi gereken iki sorunu ortaya çıkarmıştır. Bunlar;

¹⁵ Süleyman Tüzün, "İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi Türk Dış Politikası (1938-1950)", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, (Editörler, Süleyman İnan-Ercan Haytaoğlu), Ani Yayıncılık, Ankara, 2006, s.259-260.

¹⁶ Tüzün, .a.g.e., s.260.

- 1- Mevcut Türk ordusunun sayısını korumak ve bunun ihtiyaçlarını karşılamak.
- 2- Mevcut orduyu en kısa zamanda eski silahlardan kurtarıp, yeni gelişmiş silahlarla donatmak.

Bu iki sorunun çözülmesi kaygıları ve endişeleri bitirmeyecekti. Çünkü Türkiye kendisini yalnızlık fobisi içerisine sokmuş ve Sovyetler karşısında bu yalnızlıktan kurtulması gerektiğine inanmıştı.¹⁷ Türkiye'nin Sovyet tehdidi karşısında ordusunun yeterli ve caydırıcı olmadığına olan inancı bir taraftan dış politikada elini kolunu zayıflatırken diğer taraftan da ona destek olacak gücün isteklerinin önlenemez boyutlarını inşa etmiştir.

Türkiye'nin ordusunun ihtiyaçlarını karşılama isteği, bir güvenlik şemsiyesi içerisine girme arzusu, ABD'nin Sovyetlere karşı bir savunma gücü oluşturma stratejisi neticesinde Truman Doktrini, NATO, CENTO ve SEATO'nun doğması¹⁸ ile çözülmüştür.

Truman doktrini çerçevesinde Türkiye ABD'den askeri yardımlar almaya başlayarak ordusunun teçizat ve donanım açısından ihtiyaçlarını gidermiştir. Bir diğer taraftan da NATO'ya üye olmak için elinden gelen çabayı sarf etmiştir. Neticede askerî yardımlar alınmış ve biraz geç olsa da 1952'de NATO'ya üye olunmuştur.

Türk ordusu elindeki silah, araç ve gereçlere göre daha modernlerine kavuşmuştur ama bunlar aynı zamanda ABD'nin eskittiği ve savaş meydanlarından taşıma yükünden kurtulduğu silahlardı. Zamanla ordunun donanım bakımından da bir bağımlılık sürecine girdiğine şahit olunacaktır. Silahların nerde ve hangi amaçlarla kullanılacağını da veren güç belirlemiştir. Onun için Türkiye ABD ilişkileri silah yardımı devam ettiği müddetçe iyi olmuş, ambargo uygulamalarında ise ciddi anlamda sarsıntılar geçirmiştir.

Türkiye yeni dünya düzeninin askerî kanadı için, Akdeniz ve Ortadoğu'nun Sovyet yayılmacılığına karşı korunmasında sahip olduğu coğrafi konum itibariyle vazgeçilmez bir ülke konumunda idi. Yine Türkiye Ortadoğu'nun petrolünün batıya aktarılmasında vazgeçilmez bir hat olarak değerlendiriliyordu.

Sahip olduğu bu şartlar nedeniyle, Türkiye NATO'nun güneydoğu kanadında önemli bir jandarma gücü olarak yer alırken, Truman Doktrini çerçevesinde Türk Ordusu da yapılan yardımlar ve sağlanan askerî kredilerle Sovyetlere karşı güçlendirilmiştir.

¹⁷ Süleyman Seydi, "Soğuk Savaş Dönemi Türk Dış politikası", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, (Editörler, Süleyman İnan-Ercan Haytaoğlu), Ani Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 270.

¹⁸ Sander, a.g.e., s. 107.

D- Savaş Sonrası Türkiye'nin Siyasî Düzeni

Savaştan sonra kurulan ekonomik ve askerî düzenin üçüncü saç ayağını siyasî yapı oluşturmakta idi. ABD ve batının yanında yer alan, onların kurmuş olduğu dünya düzeni içerisinde olmak için elinden gelen gayreti harcayan Türkiye'ye bunun siyasî mecburiyetlerinin de olduğu hatırlatılmıştır. Türkiye'nin üçüncü saç ayağını temsil eden siyasî düzenin gereklerini yerine getirmesi zorunluluğu, diğer iki yapının içerisine alınmasının bir ön şartı olmuştur.

ABD'nin kurmaya çalıştığı demokratik, liberal, özgürlükçü, hukukun üstünlüğüne dayanan siyasî yapı, Türkiye'nin 1923'denberi devam eden tek parti iktidar içerisinde özellikle İsmet İnönü dönemiyle başlayan ve 1945 sonlarına kadar devam eden yapı ile ciddi anlamda uyumsuzluk veya tezat oluşturuyordu.

Türkiye'nin gerçekleştirmesi gereken siyasî şartların veya zorunlulukların başında çok partili hayata geçiş gelmekte idi. Bir diğer önemli yapılması gereken ise, seçimlerin serbest ve demokratik şartlarda yapılmasıydı. Bunun yanında hak ve özgürlüklerin de yaşanması için gerekli kamu düzeninin sağlanması gibi benzer şartlar dile getirilmişti.¹⁹

Bu siyasî şartların gerçekleştirilmesi için o gün Türk Devleti'nin Cumhurbaşkanı ve CHP'nin de lideri olan İsmet İnönü hiç vakit geçirmeden harekete geçmiştir. Çok partili hayata geçişin sinyalleri verilmiş, CHP'nin demokratik olmayan uygulama ve tutumlarında önemli değişiklikler göze çarpmaya başlamış, seçim kanunu değiştirilmiş, basın üzerindeki baskı ve denetim kaldırılmış, halk üzerindeki kontrol ve baskı unsurları gevşetilmiş, kısaca dışarıdan gelen baskı ve uyarılar ile CHP iktidarının kaybettiği halk desteğini kazanma arzusu veya zorunluluğu, ülkede demokratik bir düzenin kurulmasının önünü açmıştır.

Bütün bu yapılanlar, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler beyannâmesini imzalaması, batıya yaklaşmasının bir sonucu olarak, tek parti anlayışının ve sisteminin temellerinin sarsıldığına açık göstergesi olmuştur.²⁰

Böylece Türkiye savaş sonrası ABD ve batı dünyasının siyasî düzenin bir parçası olmaya başlamış, tam demokratik bir ülke olmak için gerekli çalışmaları vakit geçirmeden yapmaya çalışmıştır.

DEĞERLENDİRME

Türkiye İkinci Dünya Savaşından sonra kurulan iki kutuplu dünyada ABD'nin kurmuş olduğu kutupta yer almayı tercih etmiştir. Yani kuruluş felsefesi Mustafa Kemal tarafından millî egemenlik, demokratik bir cumhuriyet olarak belirlenmiş olan Türkiye'nin, Sovyetlerin kurmaya çalıştığı komünist düzende yer alması

¹⁹ Ayfer Özçelik, "1960'dan Günümüze Türk Siyasal Hayatı", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, (Editörler, Süleyman İnan-Ercan Haytaoğlu), Ani Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 146.

²⁰ Kemal H Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1996, s. 127.

düşünülemezdi. Böyle bir tercih yapmamakla haklı olduğunu zaman açıkça göstermiştir. Şunun da ifade edilmesi lazım ki, İkinci Büyük Savaş sonrası Türkiye'nin ekonomik ve askerî menfaatleri batı tarafında görünmekteydi. Bu menfaatleri gerçekleştirmenin yolu da batıya yaklaşımdan geçiyordu.

Savaşın sonra ABD ve Türkiye'nin ortak menfaat ve kaygıları, yani dış politika stratejisi bakımından birbirlerine olan ihtiyaçları oldukça sıkı bir ilişkinin doğmasına ve kurulmasına sebep olmuştur. ABD bu dostluğu kendi menfaatleri düzleminde şekillendirmeye çalışmıştır. Türkiye, içinde bulunduğu zor ekonomik, askerî ve siyasî şartlar nedeniyle pekte içine girdiği bu düzlemi fark edememiştir. Bu fark etmeyişin sebeplerinden biri, Türk devlet adamlarının aşırı derecede yalnızlık hobisine girmiş olmaları söylenebilir. Bir diğer unsur da ABD'nin bilinçli olarak Türk kamuoyuna yönelik yapmış olduğu çok yüksek düzeyde komünist düşmanlığı ve tehlikesi propagandası sayılabilir.

Türkiye üzerinde oluşturulan bu havayı iyi kontrol eden ABD ve Batı, Türkiye'yi yaptıkları yardımlar ve üye ettikleri kurumlarla bir taraftan Sovyet tehlikesine karşı korurken diğer taraftan kendi kontrol mekanizmalarına bağlamış oluyorlardı. Eğer Türkiye bulunduğu konumun, tehdit içerdiği kadar avantajlar içerdiğini ve ABD'nin bu jeopolitik ve jeostratejik imkanlara sahip ülkeye muhtaçlığını kullanabilseydi, ekonomik ve askerî bağımlılık zarar verecek boyutlara taşınmazdı.

1945'tenberi başlayan bu ilişkiler günümüze gelene kadar, aşağıda sayacağımız şu tarihî olayların etkisiyle; 1950'de Demokrat Parti iktidarı, 1960 askerî darbesi, 1961 anayasası, 1971 muhtırası, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, 1980 Askerî Darbesi, 1990-1991 Sovyetlerin dağılma süreci ve bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin oluşması, 2003 yılında başlayan ABD'nin Irak işgali, 1984 de başlayan ve hala devam eden PKK terörü, bu değişimi yaşatmış ve şekillendirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'ni yönetenler yukarıda adı geçen önemli tarihî olaylardan ders aldıkları gibi bazen de sanki bu yaşananlardan hiç tecrübe edinmemiş gibi zaafiyetler ortaya koymuşlardır.

Tercih yanlış değil ama tedbirlerde yanlışlıklar yapılmıştır. Yol yanlış değil ancak alternatifsiz bırakılmamalıdır. Ebedi dost yoktur ama ebedi düşman da yoktur ilkesi unutulmamalıdır. Türkiye kendi insanına, tarihine, bütün maddi ve manevi değerlerine, coğrafyasının sunduğu nimetlere güvenmeyi kesinlikle unutmamalıdır.

KAYNAKÇA

- ARMAOĞLU Fahir.(1987). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, s.420,423.
- BALCIOĞLU Mustafa.(2002). “ *İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Türkiye*”, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, s. 457.
- ÇAĞRI Erhan, *NATO'nun Kuruluşu ve Genişlemesi*, Türk Dış Politikası I 1919-1980, s. 543.
- KARPAT Kemal H.(1996).*Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayınları, İstanbul, s. 127.
- ORAN Baskın.(2002). “*Batı Bloku Ekseninde Türkiye 1-1945-960*”,*Türk Dış Politikası*, C.1 1919-1980, (Editör: Baskın Oran),İletişim Yayınları,5.Baskı, İstanbul, s. 480.
- ÖZÇELİK Ayfer .(2006). “*1960'dan Günümüze Türk Siyasal Hayatı*”, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, (Editörler, Süleyman İnan-Ercan Haytaoğlu),Ani Yayıncılık, Ankara, s. 146.
- SANDER Oral(1998). *Türkiye'nin Dış Politikası*, İmge Yayınevi, Ankara, s. 56.
- SEYDİ Süleyman.(2006). “*Soğuk Savaş Dönemi Türk Dış politikası*”, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, (Editörler, Süleyman İnan-Ercan Haytaoğlu),Ani Yayıncılık, Ankara, s. 270.
- TÜZÜN Süleyman.(2006).“*İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi Türk Dış Politikası (1938-1950)*”, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, (Editörler, Süleyman İnan-Ercan Haytaoğlu),Ani Yayıncılık, Ankara, s.259-260.
- UÇAROL Rıfat(1985). *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 505
- www.dw.world.de, DW-WORLD.DE,DEOUTCHE WELLE.